

Foto Právo – Petr Hloušek (6)

Hospoda U Medvěda funguje od roku 2009. Restaurant Eibenthal otevřel letos 1. června. Obě provozuje Štěpán Slaný s kamarády.

Za krajany v rumunském Banátu

„Máme se dobře, ale děti nejsou,“ zní nejčastější povzdech našich krajanů v rumunském Banátu. V kraji o rozloze několika tisíc kilometrů čtverečních je dětí v předškolním věku asi čtyřicet. Sociologicky už komunita překročila bod vymření.

>> Lenka Hloušková

ŠTĚPÁN SLANÝ: POKROK NEZASTAVÍŠ

„Zkus babičku naučit podnikat. Skypovat. Zvládlas to? Teď to zkus v Banátu,“ vyzývá mě se smíchem Štěpán Slaný (36) v rámci vyprávění o svých rumunských aktivitách.

„Nejsem ten, kdo bude jen v koutě nadávat,“ říká mi extraligový florbalista s reprezentačními zkušenostmi, sportovní manažer, českolipský komunální politik a podnikatel v eibenthalské hospo-

dě U Medvěda. Právě sem míří většina turistů z Česka při návštěvě kraje. Nad pivem, u kvalitní višňovky si často záhy potykají. Tradici se Štěpánem hned po seznámení potvrdíme.

Láska na první pohled

Bez výtáček se přiznává, že o lokalitě neměl do roku 2007 ani tušení. Vše změnilo setkání s Anetkou, dnes jeho manželkou a mámou dvou dětí. „Znali jsme se z florbalu. Když jsme nějaký ten měsíc

spolu chodili, nabídla mi: pojeď se mnou do Eibenthalu (*obci se říká také Tisové údolí – pozn. red.*),“ popisuje moment, který mu změnil život.

Nadšený byl už z cesty do Rumunska, hlavně z posledních desítek kilometrů, kdy silnice kopíruje Dunaj sevřený horami. „Najednou jsme od něj po prašné serpentíně vystoupali na kopec, kde se mi otevřel výhled na obec v údolí,“ ohlíží se. Má-li

Mám pět set dětí ve florbalovém oddílu, dělám komunální politiku. Pracuju pro Banát. Z něčeho žít musím. Nestydím se za to, že chceme z podnikání zajistit i naše rodiny

shrnout, co ho okamžitě zaujalo na místních, nezaváhá: „Vřelost, pohostinnost. Každý zdraví: *Dobry den, pozdrav pámbů*. Jako by nikdo nikam nespíchal.“ Jeho racionálnější já ovšem vidělo, že kraj sužovaný nezaměstnaností chřadne. Mladí odcházejí, do vesnice nevede standardní silnice...

Do České Lípy se vrátil s odhodláním jakkoli pomoci. „Jen z polí se žít nedá. Věděl jsem zároveň, že tam míří naši batůžkáři, rodiny s dětmi. Proč nevsadit na ně?“ vypráví. Elánem nakazil kamaráda Honzu. V Eibenthalu se pak spojili s jedním z mála vysokoškoláků, jehož tam potkali: Tiberiu Pospisil, přezdívaný Tibi, vyrostl v domě vedle Anetčiny tety.

Dům a hospoda

„Honza přesvědčil rodiče, aby mu dali úspory určené na jeho bydlení. Já k tomu přidal druhou část, abychom mohli koupit náš první dům v Eibenthalu,“ popisuje spontánní začátky podnikání, do něž vložili to nejcennější: důvěru. První budova je vyšla na deset tisíc eur (zhruba 250 tis. Kč). „Peníze jsem posílal Tibimu ze světového šampionátu v Ostravě. Než jsem je převedl, zeptal jsem se: *Hele, jak ti mám věřit, že to koupíš?* Odpověď: *Jsem věřící, což mě ujistilo, že to dobře dopadne,*“ směje se Štěpán.

První turisté k nim přijeli v roce 2008. Střídali se na deseti lůžkách. Trojice záhy zjistila, že plán, aby se o ně starali Eibenthalští, úplně nefunguje. „Zkus babičku naučit podnikat. A tahle žije navíc v Rumunsku. Pochopili jsme, že je to na nás. Aniž bychom o to usilovali, stali se z nás ambasadoři pro Čechy v Banátu. Dnes kvůli nim jednám v Parlamentu ČR, na ministerstvu zahraničí,“ vypočítává. Politické aktivity se podle něj „nějak nabalily“. Kamarádi dnes v obci nabízejí asi 240 lůžek. V červnu otevřeli Restaurant Eibenthal, chystají pivovar. Známý je i jejich hudební Festival Banát (letos se koná 21.–25. srpna), na nějž brzy vyrazí z Prahy směrem Rumunsko zvláštní vlak. Převeze

1300 lidí na trase dlouhé 1150 kilometrů. Skončí v Oršově. O zbytek cesty se postarají autobusy a lodě.

Skialpy a zabijačky

Dvě stě dalších návštěvníků dorazí po vlastní ose. „Víc lístků neprodáváme. Snažíme se krajanům ekonomicky pomoci, ne je otrávit,“ hodnotí Štěpán. Ohledy jsou na místě. Na událost se dlouho chystají. Vyřezávají, vaří, pečou, suší, pálí, aby si mohli turisté domů odvézt nějaké, většinou jedlé suvenýry.

V té souvislosti zavzpomíná na začátky festivalu: „První rok jsme přijeli, a všude zabeďněno. Druhý den vylezla babička a všechno prodala, což dodalo odvahu dalším.“ Ve velké zkratce přeskočí k druhému ročníku: „To ceny přepálili, nic moc neprodali. Na třetím ročníku si to sedlo.“

Příjezd větších výprav v poslední době usnadňuje nová asfaltová silnice. Vejde se na ni, místy o centimetry, přesně jeden autobus. „Teď musíme do kraje přivést turisty na podzim, v zimě. Uvažujeme o lovech, sněžnicích, skialpech, zabijačkách. Prodávalo by se i jídlo, vlastní značka oblečení...“ chrlí další plány, „co s Banátem“. Při naslouchání si mimoděk ověřuji jeden ze svých poznatků: tvrdě makající vrcholoví sportovci obvykle nevzdávají ani jiné výzvy. Není pochyb, že jeho aktivity Eibenthal mění. Zatímco místní, s nimiž jsem mluvila, si modernizaci chválí, část turistů z ČR občas volá po klidu, za nímž kdysi jezdívali.

Skansen nechceme

Štěpána tyhle názory štvou: „Chceme-li, aby krása Banátu zůstala, musíme tu udržet mladé. Bez →

Dům v Eibenthalu nyní stojí kolem 20 tisíc eur. Na prodej ale spíš nejsou. Lidé, kteří z obce odcházejí, si je často nechávají jako „chalupy“.

Extraligový florbalista objevil Banát díky své lásce k Anetě. Foto ČTK

nich zůstane jen vymírajícím skanzem. Ok, možná neděláme vše dobře, jenže se aspoň snažíme.“ A pokračuje: „Pokrok nezastavíš. Ani my nežijeme tak jako před desítkami let... Češi si někdy myslí, že ten, kdo dělá něco pro druhé, by to měl dělat na koleni, po práci, zadarmo. Mám pět set dětí ve florbalovém oddílu, dělám komunální politiku. Pracuju pro Banát. Z něčeho žít musím. Nestydím se za to, že chceme z podnikání zajistit i naše rodiny.“

NATAŠA DĚKANOVÁ: JSME TU PÁNUBOHU ZA ZÁDY

Na dvorku pobíhá devět kudrnatých štěňat italského vodního psa. Brzy se naučí, jak najít lanýže. V Rovensku je chová Nataša Děkanová (38) a její český partner Robin (40).

„Právě on fenku a psa letos na jaře neuhlídá. Výsledkem je toto nadělení,“ říká jejich slovenská majitelka, zatímco se jedno z roztomilých stvoření snaží odkousat mi tkaničky z bot. Stojíme ve vratech menšího stavení v Rovensku, kde s českým partnerem osm let žijí. V obci, jejíž chod stále řídí spíš roční období, východ a západ slunce než hodiny. A v krámku na návsi prodávají jen mouku, cukr, pivo a dvakrát týdně chleba. Za kvalitnější zdravotní péči se jezdí čtyři hodiny do Temesváru. A právě auto, konkrétně džíp, je na první pohled jedinou luxusnější věcí, kterou pár vlastní. Bez něj by v zimě nikam nedojeli.

Útěk z civilizace

Podobný život si vybrali s cílem žít mimo uspěchanou moderní společnost. Ani ty hodiny na zdi nemají. „Funguju spíš pocitově,“ říká mi dáma, jež – kupodivu – nepotřebuje ani zrcadlo. „Učísnu se v odraze skleněné výplně dveří,“ sdělí mi návod na zkrášlení.

Za důležitější považuje život v souladu s okolím, přírodou a lidmi. Za jednu z cest, jak k tomu dospět, jsou pravidelná ranní cvičení jógy, tichá rozjímání v přírodě, vhodné stravování a otužování. „S Robinem jsme panelákové, kancelářské krysy. Potkali jsme se ale vyhořelí, unavení vztahy, civilizací. Chtěli jsme začít jinde, jinak,“ ohlíží se. Model si ozkoušeli na chatě poblíž Ústí nad Labem, záhy zapřemýšleli o radikálnější změně. Banát, který znali jako turisté, byl přirozenou volbou. Líbilo se jim hlavně Rovensko, obec v kopci s kouzelným výhledem do kraje. „Přijeli jsme v únoru. Všude dva a půl metru sněhu, ale my jsme měli jasno: budeme tu,“ zavzpomíná s tím, že u rodičů nadšení nezbudili. „Maminčiny kamarádky vyprávějí: *Mám dceru v New Yorku, v Londýně*. Ona se jim pochopitelně zdráhá říct: *Já v Rumunsku*,“ směje se. Dodá, že stěhování ale vztahy posílilo: „Banát nás zklidnil.“

(Ne)drahé lanýže

Tamní začátky snadné nebyly. Místní měli špatné zkušenosti s těmi, co se z Čech pokoušeli pře-

„Prodat kila lanýžů nejde, takže je zpracováváme,“ říká Nataša Děkanová.

sídlit do Rovenska. Leckdy šlo o podiviny, a proto už třeba jenom fakt, že nový pár nejedl maso, vzbuzoval pozdvižení.

Robin a Nataša zprvu bydleli po pronájmech.

Netoužíme s Robinem po továrně na lanýže, po davech turistů, i když chápeme, že jsou pro místní hlavním zdrojem příjmu

Pak na louce, v karavanu. Jedli to, co bylo: zelí, brambory, vajíčka. Úspory ubývaly a oni zjišťovali, že jejich představa uživit se z toho, co vyprodukuje, je naivní. Až jednou pomohla náhoda. „Robin našel u karavanu takovou divnou černou věc. Pár dnů nato zjistil, že je to lanýž a že lanýže kolem nás rostou,“ líčí.

Aby se jim líp hledaly, pořídili si specialisty, zmíněné italské vodní psy. O úspěchu sezony nicméně rozhoduje matka příroda. Jednou rostou, jindy ne. Jejich podhoubí je křehké, sběrem se často

ničí. Kvůli zachování vůně se musejí rychle zpracovat. Až teprve potom přichází to nejtěžší, prodej. Za kilo černých lanýžů se platívá mezi 200–600 eury, cena těch vzácnějších, bílých, přesahuje 1200 eur za kilo. „Vytvoření odběratelské sítě je velmi složité. Ukažte mi v ČR toho, kdo koupí na jednu několik kilo lanýžů... Museli jsme je začít zpracovávat,“ líčí.

Nataša u sporáku

V tu dobu konečně koupili starou, zničenou chalupu, ve které nás hostí. Udělali v ní provizorní kuchyňku, kde pochoutky vařila. „Nebylo tu ani topení. V zimě jsem měla rukavice,“ vzpomíná na plnění nádobek směsmi vařenými dle tradičních receptů italských a španělských babiček.

Za nádobku v Rovensku zaplatíte kolem 400 korun, dle velikosti. „Cenu za nás nastavily jiné obchody. Jenže tam za tyhle peníze dostanete 80 procent žampionů, část oliv, lanýžů jsou jedna až dvě procenta. Lanýžový byznys je neuvěřitelně falešný,“ dodává Nataša.

Zisky z podnikání směřují velmi často do oprav domu. Zboží, které si odvážím já, se tak již připravovalo v kuchyni nové. Většina z něj se však prodá

přes e-shop. Balíčky pro české a slovenské zákazníky posílají Robinovi rodiče z Česka, Natašini ze Slovenska. „Lehké to dnes má málokdo,“ tvrdí a naváže: „Partner se teď v Česku snaží prodávat na foodfestivalech a trzích. A houby? Ty hodně kupujeme od místních hledačů, kteří si často les, v němž něco najdou, koupí. Jsme k nim milejší, férovější než velkovýkupna.“

Říká, že obecně musejí být hodně akční, aby (pře)žili. Proto právě zpracovává všudypřítomné, výjimečně kvalitní bylinky. „Pro nás je darem to, že žijeme v nádherné přírodě a děláme bok po boku klidnou práci. Nemáme vysoké životní náklady,“ líčí. A co když zjistí, že to nedají?

Ideální je zima

„Návrat domů nevyklučujeme. Rodiče stárnou, postarat se o ně v Rumunsku asi nepřijde,“ odpoví mi s tím, že má-li říci, co jí nejvíc chybí, je to kamarádka, s níž by sdílela ženské věci. „To stýská mě až zaskočilo,“ přiznává, ale jasno má ještě v jednom: „Netoužíme s Robinem po továrně na lanýže, po davech turistů, i když chápeme, že jsou pro místní hlavním zdrojem příjmu. Ideální je zima. Vše pod sněhem, nikde ani noha, všichni u kamen. Nádhera!“ Právě v tichu a klidu vidí to nejcennější, co kraj nabízí: „Jsme tu Pánubohu za zády, šťastní.“

JIRÍ ŘEHÁK: UTRÁCÍME, ABYCHOM POMOHLI

Krizi středního věku vyřešil pedagog Jiří Řehák (51) originálně. „Řekl jsem si, udělám vše, co můžu, pro Banát,“ směje se. Narazila jsem na něj při putování po krajanských vesnicích. On je právě projížděl se stovkou studentů.

„Letos nás dorazilo víc. Přidala se k nám ještě česká elitní škola Open Gate,“ podotýká učitel dějepisu a společenských věd na teplickém gymnáziu. Řeh, jak mu kamarádi říkají, je na první pohled svéráz. Je ovšem rovněž tím, kdo začal ve velkém vozit do zdejšího kraje ceněné hosty: mladé turisty a jejich (rodičovské) peníze.

Milovník Rumunska

Dlouhými vlasy připomíná Krista a v ruce stále svírá špunt od umyvadla s řetízem. „Počítám kuličky, uklidňuje mě to,“ odpoví mi věčně na údiv, co to – proboha – drží v levé dlani. Vypráví mi si uprostřed stanového tábora v Eibenthalu, v němž expedice pro tyto dny nocuje. „Nabízím osvědčenou kombinaci: spaní pod širákem či ve stanech, absencí ve škole a dobrodružství, což táhne,“ vypočte mi obratem, jak přesvědčuje pubertáky k netradiční cestě.

On sám nepochybuje o tom, že ho mezi krajany zavedl osud. Kdysi byl jedním z mála učitelů v ČR, kteří odpověděli Štěpánovi Slanému na e-mail nabízející středoškolákům pobytu v Banátu sestavené na míru. „Přijel za mnou na chatu do Sudet, do Tisé poblíž Ústí nad Labem. Řekl: *My se*

V malém Rovensku žijí nyní čtyři děti, brzy využijí i budovu původní školy.

V hledání lanýžů pomáhají partnerům i dva specialisté, dva krásní kudrnatí psi.

o vás postaráme,“ vypráví s tím, že věta ho rozesmála. Za pár minut si vyjasnili, že on o Rumunsku ví více než návštěva a že se rumunsky docela domluví.

Tady můžete učit biologii, češtinu, společenské vědy, hladce se vejdete do školních osnov. Nejhorší je vyučovat ve třídě

„Po sametové revoluci jsem se dvěma kamarády jezdil do hor na Ukrajinu a do Rumunska. Utkali jsme do přírody, proto jsme se Banátu osídlenému Čechy vyhýbali,“ objasňuje a doplní, že

hned po první návštěvě, před deseti lety, kraji zcela podlehl. A co bylo v počátcích expedice pro něj vůbec nejtěžší? Odpoví mi, že přesvědčit (pra)rodiče žáků, dospěláky vyrůstající v 50. až 80. letech, kteří viděli v Rumunsku zemi, kde si nic nekoupíte a rizikem je i vystoupení z vlaku...

Hlavní nádraží a D1

„Za posledních deset let se spousta věcí změnila. Rumuni smysluplně investovali evropské peníze,“ hodnotí. S nadsázkou přidá vtíp, kterým u pochybovačů boduje: „Před odjezdem do Banátu říkávám: *Pozor na pražské hlavní nádraží a na D1, pak už vám nic nehrozí*.“

Řeha se za ty roky stal neplaceným ambasadorem netradičních expedic. Zájemci si teď vybírají z více než patnácti variant, z nich dvě směřují za krajany do Srbska. →

Devítidenní zájezd vyjde na 6,5 tisíce korun. Pedagog s pětadvacetiletou praxí nepochybuje, že se suma mnohonásobně vrátí: „Tady můžete učit biologii, češtinu, společenské vědy, hladce se vejdete do školních osnov. Nejhorší je vyučovat ve třídě.“ Odhaduje, že výpravy přivezly krajanům miliony korun. Drtivá většina skončila u těch, kteří hostům vaří, vozí jim bagáž, ubytovávají je... „Studentům říkám: *Jedeme utrácet, abychom pomohli*.“ líčí.

Pro krajany pořádá v Česku i sbírky. „Díky nim jezdí banátské děti na kolech. Počítače slouží místním pro skypeování s dětmi. Aby to uměli, je učí moji studenti,“ říká. Hodně hovorů míří z Eibenthalu, kde jsme se setkali, do ústecké čtvrti Krásné Březno, v níž žije víc Eibenthálských než tady. Do Česka odcházejí od devadesátých let 20. století „I tahle – z našeho pohledu – vybydlená čtvrť nabízí školku, školu, lékaře, práci v montovnách. U nás se mají líp, nemám právo jim říkat: zůstaňte v Banátu,“ zmíní.

Ach, ty motorky

Podle něj krajané jen využili první šance odejít: „Už v roce 1850 chtěli zpátky. Marně. K návratu jim nepomohla ani první republika, ani socialismus, kdy kvůli Ceauscově režimu nebylo možné přestěhování v rámci tehdejšího východního bloku.“

Aby aktivity v Banátu stíhal, opustil před časem komunální politiku, ve které byl také činný. „Nicméně snad zafungovala karma. Nedávno volali z kraje, že nemají nikoho na výuku českých studentů v srbském Vršci. Mladí by pak mohli pracovat v nemocnicích na Ústecku. Část prázdnin tak strávím v Banátu, z Vršce mřím na festival, kde se starám o přednášky a divadla,“ těší se.

Zdejší krajinu obecně doporučuje všem vnímavým: „Jen bych poprosil, aby si místní bez svolení nefotili. Také apeluji na motorkáře, čtyřkol-

Jiří Řehák, alias Řeh, vozí do Banátu české středoškoláky.

káře: neničte, nerozbiňte jim cesty, koňské povozy se pak nedostanou na pole, a nejezděte v potocích. Tohle si doma nedovolíte! Naštěstí převažují zodpovědní turisté. Rumunsko je přirozený filtr na id...y.“ ■

Počátky

Před téměř dvěma sty lety vyrazily z Českých zemí na Balkán stovky lidí. Snili o nových začátcích v Banátu (dnes Rumunsko, Srbsko a Maďarsko), kde na ně čekala půda, daňové prázdniny a výrazné úlevy ve vojenské službě. Ač je drsná realita tamních poměrů zaskočila, domů se vrátit dlouho nemohli. V rumunském Banátu založili Gernik, Rovensko, Svato Helenu, Bígr, Eibenthal, Šumice, Svato Alžbětu. Šest vesnic včetně Svaté Alžběty, zaniklé roku 1847, leží v župě Caraș Severin, Eibenthal v župě Mehedinii. V jižní části srbského Banátu založili Češi Češko Selo a osídlili Krušici a další. Domů se vrátit nemohli, i proto se upnuli na to nejcennější: na svou kulturu a řeč. V oblasti se tak zachovaly mimo jiné lidové písně i výrazy, které v ČR dávno upadly v zapomnění.

Na teplickém gymnáziu učí dvě desítky let. Za nejhorší formu výuky považuje tu ve třídě
Foto archiv Právo